

Identify Effective Factors in the Ranking System of Second Round High Schools; and Design a Model for It

Maryam Mehrpour¹, Nader Soleimani^{2*}, Gholam-Ali Ahmadi³, Parviz Sabahi⁴

- 1. Ph.D. Student in Educational Administration, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Iran*
- 2. Associate Professor, Department of Educational Administration, Faculty of Humanities, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Iran*
- 3. Associate Professor, Department of Educational Administration, Faculty of Humanities, Shahid Rajaei University, Tehran, Iran*
- 4. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology, Semnan University, Semnan, Iran*

(Received: March 5, 2019; Accepted: December 7, 2019)

Abstract

The purpose of this study is to identify the factors affecting the ranking of the middle school and design a model for it. The present study applied in terms of purpose, and in terms of method. The research community in the qualitative section included 12 specialists in the field of educational administration who selected in a purposeful manner. In the quantitative section, there were 406 secondary school principals in Tehran. The sample size was 198 people based on the Cochran's formula, which selected by multistage clustering method. To conduct the research, first, by studying the theoretical foundations and interviewing the experts, the effective factors and components in the ranking system of secondary schools were identified. The questionnaire was designed using the extracted components. In order to analyze the data in the qualitative section, the interviews coded and analyzed using NVivo qualitative software and in the quantitative section, confirmatory factor analysis was performed with SPSS software. The results showed that the factors influencing the school ranking system included eight components: "educational affairs" in the first place, "educational affairs" in the second place, "professional affairs" in the third place, "service affairs" in the fourth place, "leadership affairs". In the fifth place, "evaluation affairs" are in the sixth place, "research affairs" are in the seventh place and "capital affairs" are in the eighth place, which in the school ranking system explains 69.143% of the variance. Finally, based on the "identified" factors, the final research model has been developed using confirmatory factor analysis.

Keywords: Education, Ranking, Secondary school.

* Corresponding Author, Email: drnasoleimani@yahoo.com

شناسایی عوامل مؤثر در نظام رتبه‌بندی مدارس متوسطه دوره دوم؛ و طراحی مدلی برای آن

مریم مهرپور^۱، نادر سلیمانی^{۲*}، غلامعلی احمدی^۳، پرویز صباحی^۴

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

۲. دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

۳. دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه شهید رجایی، تهران، ایران

۴. استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۱۴؛ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۱۶)

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی عوامل مؤثر در نظام رتبه‌بندی مدارس متوسطه دوره دوم و طراحی مدلی برای آن است. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، و از نظر روش آمیخته است. جامعه پژوهش در بخش کیفی، ۱۲ نفر از متخصصان حوزه مدیریت آموزشی بودند که به شیوه هدفمند انتخاب شدند، و در بخش کمی، ۴۰۶ نفر از مدیران مدارس متوسطه دوم شهر تهران بود. حجم نمونه براساس فرمول کوکران ۱۹۸ نفر در نظر گرفته شد که به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای انجام دادن پژوهش، نخست از طریق مطالعه مبانی نظری و مصاحبه با صاحب‌نظران، عوامل و مؤلفه‌های مؤثر در نظام رتبه‌بندی مدارس متوسطه شناسایی شد. سپس، با به‌کارگیری مؤلفه‌های استخراج‌شده، پرسشنامه طراحی شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی با بهره‌گیری از نرم‌افزار کیفی NVivo کدگذاری و تحلیل شد و در بخش کمی، تحلیل عاملی تأییدی با نرم‌افزار SPSS انجام گرفت. نتایج نشان داد عوامل مؤثر در نظام رتبه‌بندی مدارس شامل هشت مؤلفه «امور پرورشی» در جایگاه نخست، «امور آموزشی» در جایگاه دوم، «امور حرفه‌ای» در جایگاه سوم، «امور خدماتی» در جایگاه چهارم، «امور رهبری» در جایگاه پنجم، «امور ارزشیابی» در جایگاه ششم، «امور پژوهشی» در جایگاه هفتم و «امور سرمایه‌ای» در جایگاه هشتم قرار دارد که در نظام رتبه‌بندی مدارس ۶۹/۱۴۳ درصد واریانس را تبیین می‌کنند. در نهایت، براساس عوامل شناسایی‌شده مدل نهایی پژوهش با به‌کارگیری تحلیل عاملی تأییدی تدوین شده است.

واژگان کلیدی: آموزش، رتبه‌بندی مدارس، متوسطه دوم.

مقدمه

در فصل هفتم سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که هدف‌های عملیاتی و راهکارها را بررسی کرده است، یکی از اهداف استقرار نظام ارزشیابی و تضمین کیفیت در تعلیم و تربیت رسمی عمومی یاد شده است، که یکی از راهکارهای این هدف، ایجاد نظام رتبه‌بندی مدارس و مؤسسات آموزش و پرورش به منظور شفاف‌سازی عملکرد و ارتقای کیفیت و تقویت انگیزه‌های رقابت منطقی و علمی بین آنان است. ارزیابی عملکرد در زمره مهم‌ترین راهکارهای ارتقای اثربخشی سازمان تلقی می‌شود؛ از این رو، از سالیان بسیار دور مدیران و پژوهشگران، درصدد ارائه راهکاری مناسب برای ارزیابی سازمان‌ها بوده‌اند (صفری، ۱۳۹۱). رتبه‌بندی تلاشی برای سنجش کیفیت و حرکت در راستای تحول است. اگرچه این نوع سنجش نسبی است؛ زیرا مقایسه کیفیت‌هاست و گاهی هنجار و معیار دقیقی برای حداقل کیفیت وجود ندارد، با این حال، مدارس متوسطه با بهره‌گیری از آن به سمت کیفیت پیش می‌روند (خالصی، ۱۳۸۹).

رتبه‌بندی مدارس موجب افزایش شفافیت عملکرد مدارس و پاسخگویی آنان در مقابل جامعه و والدین می‌شود. والدین و دانش‌آموزان حق دارند از عملکرد مدرسه تصویر روشنی داشته باشند و براساس اطلاعات عرضه‌شده، عملکرد مدرسه را نظارت و ارزشیابی کنند. رتبه‌بندی مدارس با عرضه اطلاعات معتبرتر به شفافیت عملکرد مدارس و انتخاب مدرسه مناسب کمک فراوانی می‌کند. همچنین، به استقرار مدیریت کیفیت جامع منجر خواهد شد، که در آن ارزش عملکرد مدرسه را تعیین می‌کند و این باعث افزایش پاسخگویی مدارس در قبال مشتریان خواهد شد. رتبه‌بندی مدارس همچنین، سبب افزایش روحیه همکاری و رقابت مدارس و افزایش تلاش مدارس برای بهبود کیفیت خواهد شد. با کمک الگو و به‌کارگیری معیارهای گردآوری‌شده، مدارس می‌توانند نقاط ضعف خود را شناسایی کنند (سان بارن و نیری، ۲۰۱۴). رتبه‌بندی تصویر روشنی به والدین می‌دهد؛ زیرا آنان حق دارند بدانند فرزندانشان در چه مدرسه‌ای تحصیل می‌کنند،

و با اطلاعات دقیق رتبه‌بندی، می‌توانند انتخاب مناسب‌تری در مسیر آموزشی داشته باشند (نوس^۱ و همکاران، ۲۰۱۴). همچنین، با مقایسه مدارس با یکدیگر می‌توان کمک فراوانی در تدوین راهبردهای مناسب با محیط براساس توانمندی‌های آن مدرسه انجام داد. مدیران مدارس می‌توانند برای رسیدن به حداکثر بازدهی و فعالیت، مقیاس مناسبی برای فعالیت‌هایشان برای رقابت با رقیبان انتخاب می‌کنند. رتبه‌بندی موجب رقابت مدارس با یکدیگر می‌شود و مدارس برای ارتقای کیفیت خود تلاش بیشتری انجام می‌دهند (فلسفی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۶). اما اگر رتبه‌بندی انجام نگیرد، رقابت بسیار کمی بین مدارس برقرار است. مدارس نیز به‌مثابه سازمان آموزشی نیازمند ارزیابی مداوم هستند؛ زیرا مدارس باید مطابق با تغییر و تحولات عصر باشند و دانش روزآمد به دانش‌آموزان انتقال دهند. ارزیابی و رتبه‌بندی مدارس موضوعی است که از چند دیدگاه متفاوت قابل‌بحث است، از سویی، زمینه‌ای برای کشف سریع نقاط قوت و ضعف یک مدرسه خاص و از سوی دیگر فرصت‌هایی برای بهبود شرایط فعلی مدرسه فراهم می‌کند و در ادامه، اطلاعاتی را درباره کیفیت و مدارس می‌دهد و ماهیتاً مشخص‌کننده وضعیت آن‌ها و نظام آموزش و پرورش است (رحمانی، ۱۳۹۲). مطالعه پژوهش‌های داخلی در زمینه رتبه‌بندی مدارس نیز نشان‌دهنده پژوهش‌های بسیار محدود در این زمینه است، که پژوهش‌های بیشتری در این موضوع مهم را ضروری می‌کند تا به‌صورت همه‌جانبه و از ابعاد مختلف به شناسایی الگوی رتبه‌بندی پرداخته شود. برای مثال زندی (۱۳۹۴) در پژوهشی مدل ارزشیابی عملکرد و رتبه‌بندی مدارس در مقطع ابتدایی را تدوین و اعتباریابی کرد، که در این پژوهش جامعه مطالعه‌شده، مدارس مقطع ابتدایی استان کردستان بوده، و به مقطع متوسطه نپرداخته است. با توجه به تفاوت عملکرد مقطع ابتدایی و متوسطه، می‌تواند الگوی متمایزی برای مقطع متوسطه طراحی دیده شود. برجی (۱۳۹۵) مدل ارزیابی عملکرد مدارس هوشمند با رویکرد کارت امتیازی متوازن را طراحی کرد. در پژوهش او ۳۵ شاخص با بیشترین امتیاز از نظر خبرگان، در چهار منظر کارت امتیازی متوازن شامل مناظر مشتری، فرایندهای داخلی، رشد و یادگیری و مالی جانمایی شد. نتایج پژوهش او

نشان داد وضعیت عملکرد موجود در دبیرستان علامه حلی ۱۱ تهران در مناظر مالی، فرایندهای داخلی، رشد و یادگیری به ترتیب وزن و اهمیت آن‌ها از سطح مطلوبی برخوردار است و در منظر مشتری دارای سطح مطلوبی نیست. بدری^۱ و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای چهارمرحله‌ای، شامل توسعه سلسله‌مراتبی، اعتبارسنجی سلسله‌مراتبی، توسعه ابزار ارزیابی و آزمون قابلیت اطمینان ابزار، چارچوب بازرسی کیفیت مدارس را پیشنهاد دادند که مدیریت مدرسه را قادر می‌کند به مسائل مربوط به مزیت رقابتی خود با سایر مدارس رسیدگی کند که مهم‌ترین آن‌ها رتبه‌بندی عملکرد در بازار کار و شناسایی عناصر انجام‌دادن وظیفه است که بیشترین نیاز به بهبود را دارند. معیارهای استخراج‌شده در مدل بازرسی کیفیت مدارس در پژوهش آن‌ها عبارت‌اند از دستاوردها و پیشرفت‌های دانش‌آموزان، رشد شخصی دانش‌آموزان، کیفیت آموزش و یادگیری، برنامه درسی و نیازهای دانش‌آموزان، رهبری و مدیریت، منابع مدرسه، راهنمایی، مراقبت و حمایت از دانش‌آموزان، کیفیت ساختمان‌های مدرسه. اگیدو گالوز^۲ و همکاران (۲۰۱۶) تأثیر سیستم‌های مدیریت کیفیت بر محیط مدرسه را ارزیابی کردند. در مطالعه آنان ۲۹ مدرسه ابتدایی و متوسطه در دو ناحیه اسپانیا بررسی شد. مدارس مورد بررسی، شامل مدارس دولتی، خصوصی و مدارس خصوصی بودند که از بودجه عمومی یارانه می‌گرفتند. براساس نتایج این مطالعه، اجرای سیستم مدیریت کیفیت تأثیر شگرفی بر سطح مشارکت معلمان در ارائه ابتکارات، نوآوری و بهبود دارد. همچنین، پژوهش آنان نشان داد، فعالیت‌های خودارزیابی، طراحی برنامه‌های بهبود و اجرای ابتکارات نوآورانه معلمان از مهم‌ترین متغیرهای مؤثر بر سیستم‌های مدیریت کیفیت در یک مدرسه است. در بحث مدت زمان اجرای سیستم مدیریت کیفیت با میزان تأثیر بسیاری از ابعاد مد نظر در پژوهش، تفاوت عمده‌ای در نتایج مشاهده شده است؛ زیرا ارزیابی تأثیر مشارکت معلمان و ارائه ابتکارات و بهبودبخشی فرایند یاددهی - یادگیری نشان می‌دهد مدارس که بیش از ۷ سال این سیستم را اجرا کرده‌اند، نتایج بهتری به دست آورده‌اند.

1. Badri

2. Egido Galvez

جامعیت‌نداشتن شاخص‌های ارزیابی مدارس در ایران، و همچنین، جامعیت‌نداشتن مدل‌های طراحی‌شده در مطالعات انجام‌گرفته انگیزه‌ای فراهم کرد تا ابعاد بیشتری از الگوی رتبه‌بندی مدارس در ایران بررسی شود. بنابراین، در پژوهش حاضر سعی شده است نخست، عوامل و مؤلفه‌های مؤثر در رتبه‌بندی مدارس متوسطه از دیدگاه متخصصان و صاحب‌نظران بررسی، سپس، براساس آن الگوی جامعی برای رتبه‌بندی مدارس متوسطه در ایران طراحی شود.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر، شناسایی عوامل و شاخص‌های رتبه‌بندی مدارس و تدوین مدلی جامع به‌منظور استقرار یک نظام رتبه‌بندی در ایران است، در زمره تحقیقات کاربردی است که به روش آمیخته انجام گرفته است. بنابراین، نخست در مرحله کیفی از طریق مطالعه مبانی نظری و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران شاخص‌ها و مؤلفه‌های مؤثر در رتبه‌بندی مدارس استخراج شد. سپس، براساس مؤلفه‌های مستخرج، پرسشنامه‌ای برای مرحله کمی تدوین شد. جامعه آماری پژوهش حاضر در بخش کیفی، شامل ۱۲ نفر از صاحب‌نظران حوزه مدیریت آموزشی و آموزش و پرورش بود که به‌طور هدفمند و براساس معیار اشباع نظری داده‌ها، انتخاب شدند و در بخش کمی شامل ۴۰۶ نفر از مدیران مدارس متوسطه دوم شهر تهران بود. براساس فرمول کوکران و به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای، ۱۹۸ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها در بخش کیفی شامل مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، و در بخش کمی شامل پرسشنامه محقق‌ساخته بود که روایی صوری و محتوایی آن را ۱۰ نفر از صاحب‌نظران حوزه مدیریت و رهبری آموزشی تأیید کردند و ضریب پایایی آن‌ها به ترتیب، ۰/۹۴۸ و ۰/۹۵۱ محاسبه شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی، داده‌ها به روش تحلیل محتوا و با بهره‌گیری از نرم‌افزار کیفی NVivo کدگذاری و تحلیل شد. در بخش کمی، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار SmartPLS اجرا شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در دو بخش کیفی و کمی به شرح زیر ارائه می‌شود.

یافته‌های بخش کیفی

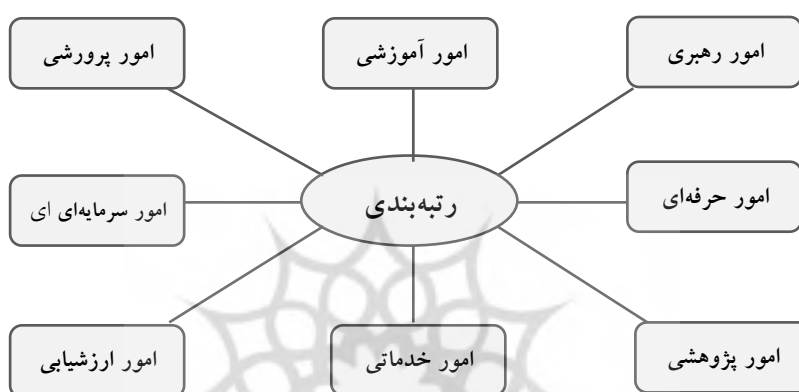
همان‌طور که بیان شد، به‌منظور شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های اولیه، مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران انجام گرفت. داده‌های پرسشنامه با نرم‌افزار Nvivo کدگذاری شد که هشت مقوله اصلی به شرح جدول ۱ شناسایی شد.

جدول ۱. نمونه‌ای از کدگذاری‌ها با نرم‌افزار Nvivo

مقوله‌ها	مفاهیم	کدهای نهایی
امور رهبری	آینده‌نگری خردمندان تصمیم‌گیری مشارکتی	۱. تعیین چشم‌انداز، هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی و... ۲. جمع‌گرایی، بازخورگیری، بازخوردادن و...
امور آموزشی	هوشمندسازی راهبردهای تدریس	۱. تخته هوشمند، رایانه، اینترنت، و... ۲. بارش مغزی، تدریس فعال و...
امور پرورشی	رشد معنوی اخلاق‌مداری	۱. توجه به رشد ایمانی، تقویت باور دینی و... ۲. توجه به ارزش‌های انسانی، تعهد، اعتماد و...
امور حرفه‌ای	توانمندسازی ویژگی اخلاقی	۱. برگزاری کارگاه، آموزش ضمن خدمت و... ۲. تقویت مسئولیت‌پذیری، صداقت، امانت‌داری و...
امور سرمایه‌ای	امور مالی فضای فیزیکی	۱. سرانه دانش‌آموزی، درآمدها، هزینه‌ها و.. ۲. سرانه فضای کلاس، آزمایشگاه، کارگاه و...
امور پژوهشی	آموزش پژوهی خردورزی	۱. اقدام‌پژوهی، درس‌پژوهی، روایت‌پژوهی و... ۲. پرسشگری، تفکر و تأمل و...
امور خدماتی	سلامت و بهداشت خدمات رفاهی	۱. خدمات بهداشتی، توجه به سلامت جسمی و... ۲. کمد اختصاصی، سلف‌سرویس و...
امور ارزشیابی	توجه به درون‌دادها توجه به فرایندها توجه به برون‌دادها	۱. مدارس برخوردار، کم‌برخوردار و غیربرخوردار... ۲. نحوه انجام‌دادن کارها، رویه‌ها، چگونگی اجرا و... ۳. کسب مهارت‌های اجتماعی، زندگی، شغلی و...

یافته‌های بخش کمی

برای تأیید مدل طراحی شده در بخش کیفی، شاخص‌های شناسایی شده در قالب پرسشنامه‌ای در اختیار ۴۰۶ نفر از مدیران مدارس متوسطه دوم شهر تهران قرار گرفت و داده‌ها با روش تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزار SmartPLS تحلیل شد.

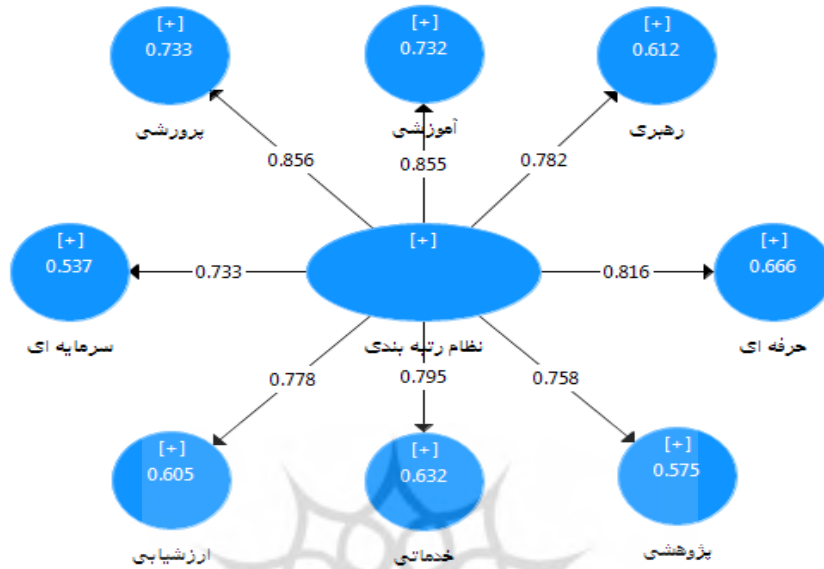

شکل ۱. مدل مفهومی نظام رتبه‌بندی مدارس

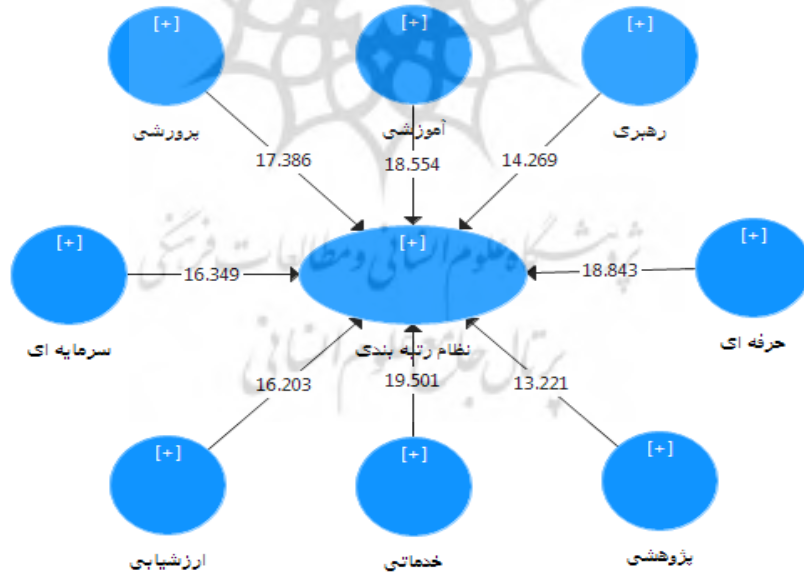
نتایج تحلیل عاملی تأییدی در جدول ۲ بیان شده است.

جدول ۲. بار عاملی و مقادیر تی عوامل مؤثر بر «نظام رتبه‌بندی مدارس»

عامل	بار عاملی	مقدار تی	سطح قابل قبول	ضریب معناداری	نتیجه
امور رهبری	۰,۷۸۲	۱۴,۲۶۹	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور آموزشی	۰,۸۵۵	۱۸,۵۵۴	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور پرورشی	۰,۸۵۶	۱۷,۳۸۶	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور حرفه‌ای	۰,۸۱۶	۱۸,۸۴۳	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور سرمایه‌ای	۰,۷۳۳	۱۶,۳۴۹	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور پژوهشی	۰,۷۵۸	۱۳,۲۲۱	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور خدماتی	۰,۷۹۵	۱۹,۵۰۱	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.
امور ارزشیابی	۰,۷۷۸	۱۶,۲۰۳	$t > 1,96$	$P < 0,05$	مؤلفه تأیید شد.

شکل ۲. مدل تحلیل عاملی تأییدی عوامل مؤثر بر نظام رتبه‌بندی مدارس در مدل کلی (حالت تخمین ضرایب استاندارد)

شکل ۳. مدل تحلیل عاملی تأییدی عوامل مؤثر بر نظام رتبه‌بندی مدارس در مدل کلی (حالت معناداری)

همان‌طور که در جدول ۲ و شکل ۲، نشان داده شده است، مقادیر آماره تی به‌دست‌آمده در سطح ۰/۰۵ در همه عوامل بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است؛ بنابراین، ارتباط معناداری بین هریک از عوامل مؤثر بر نظام رتبه‌بندی مدارس شهر تهران به‌عنوان مدل کلی وجود دارد. بنابراین، پس از تأیید مدل نظام رتبه‌بندی مدارس، می‌توان هشت عامل شناسایی‌شده در نظام رتبه‌بندی مدارس را تأیید و معرفی کرد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل و شاخص‌های مؤثر در نظام رتبه‌بندی مدارس متوسطه دوره دوم به‌منظور تدوین مدلی برای رتبه‌بندی مدارس بوده است. برای طراحی مدل تکنیک مدلیابی معادله ساختاری به‌کار گرفته شد. بنابراین، نخست، از طریق مطالعه مبانی نظری و مصاحبه با صاحب‌نظران مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر در رتبه‌بندی مدارس استخراج شد، و سپس، در اختیار جامعه آماری مدیران مدارس شهر تهران قرار گرفت تا شاخص‌ها و مؤلفه‌ها شناسایی شوند. سپس، با روش تحلیل عاملی تأییدی عوامل شناسایی‌شده در بخش کیفی، تأیید شده و مدل عوامل مؤثر بر رتبه بندی مدارس طراحی شد. براساس یافته‌ها، هشت مؤلفه «امور رهبری»، «امور خدماتی»، «امور آموزشی»، «امور حرفه‌ای»، «امور سرمایه‌ای»، «امور پرورشی»، «امور پژوهشی»، و «امور ارزشیابی» شناسایی شد.

اولین مؤلفه «امور رهبری» نامیده شد که در این مؤلفه، بیشترین وزن عاملی به گویه ۵ «تصمیم‌گیری مشارکتی در جهت متعهدکردن کارکنان» و کمترین وزن عاملی به گویه ۴ «میزان فعالیت انجمن اولیا و مربیان و مشارکت والدین» تعلق دارد. در آموزش و پرورش، مدیریت و رهبری آموزشی مدرسه را مهم‌ترین عامل تغییر و نوآوری در تعلیم و تربیت می‌دانند؛ زیرا تدریس و یادگیری که محور همه فعالیت‌های آموزش و پرورش است، به‌طوری که عمده در مدرسه صورت می‌گیرد (نیکنمایی و همکاران، ۱۳۸۸). نتایج مطالعه حاضر با نتایج پژوهش برجی (۱۳۹۵) همسو است، که دریافت رهبری و مدیریت یکی از مؤلفه‌های مهم رتبه‌بندی مدارس است؛ زیرا رهبران آموزشی تلاش می‌کنند عواملی در مدرسه مانند محتوای درسی، روش‌های تدریس، استراتژی‌های

ارزیابی و هنجارهای فرهنگی پیشرفت تحصیلی را تغییر دهند و موفقیت و پیشرفت تحصیلی را برای فراگیران به ارمغان آورند (هوی و میسکل، ۱۳۹۷).

مؤلفه دوم «امور خدماتی» نامیده شد. از آنجا که در این مؤلفه بیشترین وزن به گویه مربوط به «امکانات و تجهیزات سرمایشی و گرمایشی مناسب» اختصاص یافته است، می‌توان دریافت معلمان از وضعیت امکانات و تجهیزات سرمایشی و گرمایشی در مدارس خود رضایت ندارند و از طرفی، خبرهایی که از گوشه و کنار ایران به گوششان می‌رسد که معلمان فداکار یا دانش‌آموزان معصوم جانیشان را به خاطر این سبک خدمات ضعیف از دست می‌دهند، ناراحت می‌شوند و به دنبال توجه مسئولان هستند. نتایج این پژوهش با مطالعه زندگی (۱۳۹۴) همسو است، که دریافت توجه به مسائل بهداشتی و سلامتی دانش‌آموزان در مدرسه عاملی در ارزیابی عملکرد از مدرسه است که باید بیش از پیش بدان توجه کرد و متولیان امر، به‌ویژه مدیران مدارس باید بکوشند، تا دانش‌آموزان از آب سالم، سرویس‌های بهداشتی مناسب، کمدهای اختصاصی برخوردار شوند. از طرفی، به بهداشت و سلامتی فردی آن‌ها توجه شود و برای رفع معضلات و مشکلات عاطفی و روانی آن‌ها برنامه‌ریزی مناسب داشته باشند.

سومین مؤلفه «امور آموزشی» نامیده شد، که همسو با مطالعه برجی (۱۳۹۴) است. هسته فنی مدرسه، تدریس و یادگیری است که قلب و روح همه سازمان‌های آموزشی است. از طرفی، مدیریت برنامه آموزشی به معنی هماهنگ‌کردن و کنترل مواد درسی و آموزشی از طریق ایجاد انگیزه، نظارت و کنترل تدریس و یادگیری است. همچنین، مدیران می‌توانند قدرتشان را به کار گیرند تا به معلمان کمک کرده و ساختارهایی طراحی کنند که فرایند تدریس و یادگیری را تسهیل کند (هوی و میسکل، ۱۳۹۷). بنابراین، آموزش باید به بهترین شکل ممکن در مدارس مدیریت شود تا هدف غایی آن (موفقیت علمی و تحصیلی) محقق شود.

چهارمین مؤلفه «امور حرفه‌ای» نامیده شد. از آنجا که در این مؤلفه بیشترین بار عاملی به «رشد علمی و حرفه‌ای معلمان» اختصاص یافت، می‌توان دریافت یکی از جنبه‌هایی که در نظام رتبه‌بندی مدارس باید در اولویت باشد، توانمندسازی و رشد علمی و حرفه‌ای معلمان است. چون توانمندسازی کارکنان به رشد حرفه‌ای و کارآمدی بیشتر آن‌ها منجر می‌شود (صفری، ۱۳۹۶). از

آنجا که رفتار شهروندی به اخلاق حرفه‌ای برمی‌گردد و دارای پنج جنبه مشخص نوع‌دوستی، وجدان کاری، جوانمردی، کرامت و اخلاق مدنی است، باید در مدارس مورد توجه قرار گیرند (هوی و میسکل، ۱۳۹۵). این نتایج با نتایج پژوهش برجی (۱۳۹۵) همسو است، که شاخص‌های رفتار اخلاقی، مهارت‌های شغلی، انگیزه کاری، وجدان کاری، مدیریت کلاس درس و اخلاق حرفه‌ای همه معلمان در عملکرد آن‌ها نقش مؤثری دارند. از طرفی، نیروی انسانی آموزش‌دیده و علاقه‌مندی آن‌ها به حرفه معلمی، خودکارامدی و مثبت‌اندیشی آموزشی معلمان تأثیر بسزایی در اثربخشی مدرسه دارند (صفری و همکاران، ۱۳۹۷).

مؤلفه پنجم «امور سرمایه‌ای» نامیده شد. توجه به امور سرمایه‌ای در مدارس در نظام رتبه‌بندی بسیار مهم است؛ چون وجود کتابخانه، سالن اجتماعات، کلاس‌های مناسب و مجهز به امکانات روز، سالن‌های ورزشی و سمعی و بصری و... می‌تواند در پیشبرد اهداف آموزش و پرورش بسیار مؤثر باشد.

مؤلفه ششم «امور پرورشی» نامیده شد. توسعه فرهنگی با ارتقای رفتار اجتماعی، زمینه‌ساز توسعه اقتصادی، اجتماعی، نظامی، بهداشتی و کشاورزی است. توسعه فرهنگی همچنین زمینه‌ساز توسعه انسانی، تقویت‌کننده حاکمیت و یکپارچگی فرهنگی و زمینه‌ساز مشارکت و توانمندسازی جامعه است. با توسعه فرهنگی مشارکت جامعه افزایش می‌یابد و زمینه‌شناسایی نیازهای جامعه فراهم می‌شود. همکاری در تصمیم‌گیری، تقویت مشارکت همه‌جانبه از شاخص‌هایی است که با کمک رهبری جامعه به توسعه فرهنگی منجر می‌شود (شهریاری‌پور و همکاران، ۱۳۹۵)؛ بنابراین، توجه به این امور در نظام رتبه‌بندی مدارس بسیار مهم و ضروری است.

مؤلفه هفتم «امور پژوهشی» نامیده شد. پیچیدگی امر تعلیم و تربیت و نیز دسترسی به حوزه‌های مختلف آن به پژوهش‌های علمی و عملی نیاز دارد. هرچند تاکنون به دلایل فراوان، هنوز جایگاه موضوعی مهم مانند تحقیق و پژوهش در آموزش و پرورش به‌معنای واقعی عملی نشده است، بنابراین، این امر زمانی محقق می‌شود که پژوهش در عمل، وارد کلاس‌های درس شود. امروزه آموزش پژوهی، درس پژوهی و اقدام‌پژوهی جزء جدایی‌ناپذیر تعلیم و تربیت است.

همچنین، نقش معلمان در توسعه فرهنگ پژوهش در مدارس از جمله موارد دیگری است که باید بیش‌ازپیش بدان توجه کرد. معلمان باید بتوانند فعالیت‌های علمی دانش‌آموزان را برنامه‌ریزی و هدایت و روحیه تعاون و هم‌فکری را در آن‌ها تقویت کنند. بنابراین، بدون توجه به امور پژوهشی نمی‌توان مدارس را رتبه‌بندی کرد.

مؤلفه هشتم «امور ارزشیابی» نامیده شد و نظام ارزشیابی نیز باید همواره در نظر گرفته شود. نتایج این تحقیق با نتایج پژوهش‌های بدری و همکاران (۲۰۱۷)، و اگیدو گالوز و همکاران (۲۰۱۶) همسو است. نظام ارزشیابی باید همواره اساس توجه باشد و در رتبه‌بندی مدارس نیز لحاظ شود؛ زیرا از مسیر ارزشیابی می‌توان میزان تحقق اهداف را اندازه‌گیری کرد و براساس آن در بهبود جریان یادگیری و تصمیم‌گیری‌های آینده گام برداشت.

به‌طور کلی، با به‌کارگیری مؤلفه‌های هشت‌گانه شناسایی‌شده در پژوهش حاضر، می‌توان مدل جامعی برای ارزیابی عملکرد مدارس و رتبه‌بندی آنان طراحی کرد که گامی برای استقرار یک نظام رتبه‌بندی مدارس متوسطه در کشور بر مبنای شرایط داخلی است تا در جهت رفع نقاط ضعف گام بردارند و برای افزایش نقاط قوت خود کوشا باشند. رتبه‌بندی مدارس به‌طور دقیق توانایی هر مدرسه را روشن می‌کند. در نتیجه، مدارس برای تعالی خود خواهند کوشید و موظف خواهند شد خدمات مطلوب به طبقه‌های مختلف اجتماعی عرضه دهند. همچنین، طراحی الگو برای رتبه‌بندی مدارس و اجرای آن، و در پی آن شفافیت عملکرد مدارس، به گسترش دید سیاستمداران و برنامه‌ریزان آموزشی حوزه نظام آموزشی در زمینه وضع موجود مدارس منجر می‌شود، تا بتوانند براساس آن از میزان تحقق اهداف مدارس و فاصله آن با وضع مطلوب مطلع شوند و عملکرد مدیران مدارس را ارزیابی کنند.

براساس اطلاعات رتبه‌بندی مدارس، سیاستمداران می‌توانند به برنامه‌ریزی مؤثرتر برای مدارس بپردازند و برای مدارس دارای رتبه‌های پایین و ضعیف، برنامه‌های ویژه تدارک بینند. علاوه بر این رتبه‌بندی مدارس گامی برای تمرکززدایی در نظام آموزش و پرورش است و براساس آن برای واگذاری اختیارات و قدرت تصمیم‌گیری به مدارس تصمیم‌گیری صحیح انجام گیرد. بدین ترتیب

که براساس رتبه‌ی مدارس به آنان قدرت تصمیم‌گیری و اختیار عمل داده شود (حسنى و همکاران، ۱۳۹۶). از لحاظ اقتصادی نیز رتبه‌بندی مدارس کمکی برای تصمیم‌گیری منطقی و صحیح در زمینه تخصیص منابع و اعطای اعتبارات به مدارس است. بدین‌صورت که براساس نیاز مدارس به آنان بودجه تعلق گیرد و نیازهای ویژه مدارس مختلف در نظر گرفته شود. با در نظر گرفتن منابع لازم برای رتبه‌های مختلف مدارس می‌توان اعتبارات بیشتری در جهت بهبود کیفیت مدارس ضعیف مصرف کرد و شرایط را برای رشد مدارس فراهم کرد.

با توجه به اهمیت و منافع که استقرار نظام رتبه‌بندی مدارس متوسطه در ایران خواهد داشت، پیشنهاد می‌شود از شاخص‌ها و مؤلفه‌های شناسایی شده در پژوهش حاضر و سایر پژوهش‌ها در این زمینه به‌صورت تلفیقی به‌منظور تدوین و استقرار یک نظام ارزشیابی عملکرد و رتبه‌بندی مدارس به‌کار گرفته شود.

منابع

- برجی، مسعود (۱۳۹۵). طراحی مدل ارزیابی عملکرد مدارس هوشمند با رویکرد کارت امتیازی متوازن: (مطالعه موردی: دبیرستان پسرانه تیزهوشان علامه حلی ۱۱ تهران دوره دوم متوسطه)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت صنعتی - تولید. دانشگاه شاهد.
- حسینی، رفیق، جمالی، اختر، تقی‌پور ظهیر، علی، و رهگذر، مهدی (۱۳۹۶). ساخت و تحلیل عاملی مدل اندازه‌گیری رتبه‌بندی مدارس متوسطه کشور. فصلنامه تحقیقات مدیریت آموزشی، ۸(۴)، ۶۲-۴۱.
- خالصی، وحید (۱۳۸۹). آموزش و پرورش مترقی. ماهنامه رشد معلم، ۲۸(۸)، ۳۰-۳۲.
- رحمانی، ابوالفضل (۱۳۹۲). ارزیابی عملکرد مدارس با مدل ترکیبی کارت امتیازی متوازن (BSC) و تحلیل پوششی داده‌های بازه‌ای (IDEA). کنفرانس بین‌المللی مدیریت، چالش‌ها و راهکارها، شیراز، ۵ دی ۱۳۹۲.
- زند، فرزاد (۱۳۹۴). تدوین و اعتباریابی مدل ارزشیابی عملکرد و رتبه‌بندی مدارس ابتدایی استان کردستان. رساله دکتری، رشته سنجش و اندازه‌گیری آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران.
- شهریاری‌پور، رضا، نجفی، سمیرا، مرادی، فرشاد، امین بیددختی، علی‌اکبر، و ذوالفقاری، ابوالفضل (۱۳۹۵). ارائه مدلی از نقش تجربیات معنوی و هوش هیجانی بر تاب‌آوری دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه سمنان). مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۶(۱)، ۱۱۵-۱۳۴.
- صفری، حسین (۱۳۹۱). رویکرد جامع به سیستم‌های اندازه‌گیری عملکرد. تهران: انتشارات مهربان.
- صفری، محمود (۱۳۹۶). ارائه مدلی برای توسعه فرهنگ مثبت‌اندیشی آموزشی معلمان در مدارس شهر تهران. رساله دکتری مدیریت آموزشی، واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی.
- صفری، محمود، سلیمانی، نادر، و جعفری، پریش (۱۳۹۷). شناسایی عوامل توسعه‌دهنده فرهنگ کارآمدی جمعی در مدارس از دیدگاه خبرگان، رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۹(۳۳)، ۲۴-۱.

- فلسفی نژاد، محمدرضا، دلاور، علی، زندی، فرزاد، فرخی، نورعلی، و عباسپور، عباس (۱۳۹۶). شناسایی منابع و تجهیزات مؤثر در رتبه بندی و ارزشیابی عملکرد مدارس مقطع ابتدایی در استان کردستان. *رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۸(۱)، ۷۱-۸۷.
- نیکنامی، مصطفی، تقی پور ظهیر، علی، دلاور، علی، و غفاری مجلج، محمد (۱۳۸۸). طراحی و ارزیابی مدل علی خلاقیت و نوآوری مدیران آموزشی شهر تهران. *فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۲(۵)، ۱-۲۸.
- هوی، وین، و میسکل، سیسیل (۱۳۹۷). *مدیریت آموزشی*. ترجمه نادر سلیمانی، محمود صفری و سید مرتضی نظری، چاپ‌های سوم و چهارم، تهران: انتشارات سمت.

- Badri, M. A., Qubaisi, A. A., Mohidat, J., & Dhaheri, H. A. (2017). An analytic hierarchy process for school quality and inspection: Model development and application. *International Journal of Educational Management*, 30(3), 437-459.
- Egido Gálvez, I., Fernández Cruz, F. J., & Fernández Díaz, M. J. (2016). Evaluation of the impact of quality management systems on school climate. *International Journal of Educational Management*, 30(4), 474-492.
- Neves, T., Pereira, M. J., & Nata, G. (2014). Head teacher perceptions of secondary school ranking: Their nature, media coverage and impact on schools and the educational arena. *Education as Change*, 10(2), 829 -926.
- Sanborn, R., & Neary, C. (2014). Children at risk. Speaking out and driving change for children. *Texas Public School Rankings Methodology*, 22(1), 243-251.